

УДК: 347.72 ; 346.91 ; 347.447.5

CERIF: S 144

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26208A

Теодора ТАДИЋ*

студенткиња Универзитета у Београду – Правног факултета, Србија

ПРОБИЈАЊЕ ПРАВНЕ ЛИЧНОСТИ У ГРУПИ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА

Сажетак

У савременом глобалном економском окружењу, главни значај теорије и примене пробијања правне личности испољава се управо у контексту група привредних друштава. Многи велики пословни подухвати обављају се посредством група привредних друштава, при чему је свако друштво засебан правни субјект који ужива ограничену одговорност. То може створити проблеме за лица која ступају у односе са друштвима из групе. Овај рад настоји да пружи одговор на питање шта се дешава када зависно друштво у оквиру групе није у могућности да измири своје обавезе према повериоцима. Рад анализира теоријске основе индистингуа, услове његове примене и критеријуме које судови користе у пракси. Циљ рада је да пружи свеобухватан увид у улогу пробијања правне личности у групама привредних друштава, наглашавајући његову ограничену, али значајну примену у заснивању одговорности матичних друштава.

Кључне речи: Пробијање правне личности. – Група привредних друштава. – Злоупотреба правне личности. – Упоредноправна анализа.

* Електронска адреса ауторке: teodora.tdc@gmail.com.

I Увод

Ограничена одговорност и одвојени правни субјективитет су кључне карактеристике савременог компанијског права. Уз помоћ њих, привредно друштво је правно лице,¹ одвојено од својих чланова, чија је одговорност ограничена на висину њиховог улога у основни капитал друштва. У време настанка ових принципа, концепт групе привредних друштава још се није развио и тек је почео да се појављује у компанијском праву.² Без обзира на то да ли се тај развој може сматрати повољним или неповољним, извесно је да он није био предвиђен ни намерава.³

Данас огромне корпорације доминирају финансијским и привредним токовима, уживајући огромну економску моћ. Њихова редовна структура подразумева повезивање у групу, тако да је једно друштво матично док су остала друштва контролисана, зависна од матичног. Основна предност и важнији подстицај за формирање групе лежи у комбинацији контроле и ограничене одговорности: матично друштво може да управља пословањем групе без преузимања пуне одговорности за обавезе својих зависних друштава. Тако може доћи до ситуације у којој зависно друштво постане инсолвентно, а матично се позива на његову правну самосталност како би избегло одговорност за доспеле обавезе према трећим лицима. Отуда се у судској пракси развио институт пробијања правне личности, као изузетак од општег правила о ограниченој одговорности. Циљ овог института није укидање начела ограничене одговорности, већ санкционисање његове злоупотребе.

II Формирање корпоративног вела

1. Правни субјективитет привредног друштва

Да би се боље разумео концепт пробијања правне личности, корисно је првенствено размотрити како се формира „вео“ привредног друштва, односно сагледати разлоге за постојање одвојеног правног субјективитета и ограничене одговорности чланова привредног друштва.

Један од фундаменталних принципа компанијског права, како у англосаксонским, тако и континенталним правним системима, је одво-

1 Закон о привредним друштвима – ЗОПД, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019, 109/2021 и 19/2025, чл. 2.

2 Phillip Blumberg, „Limited Liability and Corporate Groups“, *The Journal of Corporate Law*, Vol. 11/1985–1986, 607.

3 *Ibid.*, 605.

јеност правног субјективитета привредног друштва од његових чланова. Правни субјективитет друштво стиче уписом у прописани регистар,⁴ а подразумева способност друштва да буде носилац права и обавеза, те да тужи и буде тужено.⁵ Овај концепт се примењује на све облике привредних друштава која су по закону призната као правна лица, а то су првенствено тзв. друштва институције, односно акционарско друштво и друштво са ограниченом одговорношћу,⁶ као и ортакчко и командитно друштво у романским правним системима.

Настанак правног субјективитета привредних друштава условљен је привредним развојем, а везује се за англосаксонску судску праксу, за случај *Salomon v. Salomon*⁷ из 1897. године. Дом Лордова је потврдио да је привредно друштво самосталан субјект права у односу на његове чланове, без обзира на њихове намере и мотиве,⁸ што је до тада било поприлично нејасно.

Основна функција одвојености правног субјективитета је дефинисање имовинских права на основу којих учесници у оквиру друштва могу закључивати уговоре.⁹ Хансман и Кракман истичу да је суштинска улога права организација да обезбеди стварање обрасца права повериоца – облика „раздвајања имовине“ – који иначе не би било практично успоставити.¹⁰

4 ЗОПД, чл. 3; За енглеско право: британски Компанијски закон из 2006. године (*Companies Act*, даље у фуснотама: СА), чл. 16; За право САД-а: Модел закон о привредним друштвима, ревидирана верзија из 2025. године, (*Model Business Corporation Act*, даље у фуснотама: МВСА), чл. 1.25–1.28 и 2.03; За немачко право: немачки Закон о друштвима са ограниченом одговорношћу из 1892. године (*Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*), чл. 11; Немачки Закон о акционарским друштвима из 1966. године (*Aktiengesetz*, даље у фуснотама: AktG), чл. 41.

5 Kraakman Reinier, John Armour, Paul Davies, Luca Enriques, Henry Hansmann, Gerard Hertig, Klaus J. Hopt, Hideki Kanda, Mariana Pargendler, Wolf-Georg Ringe, Edward B. Rock, *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 3rd edition, Oxford, 2017, 8.

6 Мирко Васиљевић, Татјана Јевремовић Петровић, Јелена Лепетић, *Компанијско право – Право привредних друштава*, Београд, 2023, 61; Мирко Васиљевић, *Пробијање правне личности у компанијском праву – члан компаније vs. поверилац компаније*, Београд, 2020, 22.

7 Случај *Salomon v. Salomon & Co Ltd* из 1897. године, АС 22 (HL).

8 Rajib Dahal, „Salomon v Salomon: Its Impact on Modern Laws on Corporations“, Nepal, 2018, 3, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=3169431>; Phillip Lipton, „The Mythology of Salomon’s Case and the Law dealing with the Tort Liabilities of Corporate Groups: An Historical Perspective“, *Monash University Law Review*, Vol. 40, No. 2/2015, 453.

9 Henry Hansmann, Reinier Kraakman, „The Essential Role of Organizational law“, *Yale Law Journal*, Vol. 110/2000, 387.

10 *Ibid.*, 390.

Правна раздвојеност доводи до тога да се имовина друштва одваја од имовине физичких лица унутар ње, те у складу са тим привредно друштво настаје, постоји, послује и престаје независно од својих чланова. Тако повериоци привредног друштва нису уједно и повериоци чланова друштва, а за наплату из имовине друштва могу конкурисати само повериоци друштва, а не и лични повериоци чланова (*entity shielding*).¹¹ Предметним одвајањем обезбеђује се континуитет постојања привредног друштва, односно његова правна егзистенција није условљена трајањем или статусом његових оснивача и чланова.

2. Начело ограничене одговорности

Конзистентност примене принципа правног субјективитета омогућава се применом начела ограничене одговорности, према којем чланови не одговарају за обавезе друштва, већ сnose ризик пословања до висине свог уговореног улога. Управо је у тој привилегији садржана суштина компанијског права.¹²

Начело ограничене одговорности је утолико значајно да је у често цитираном говору из 1911. године, дугогодишњи председник Универзитета Колумбија и будући добитник Нобелове награде за мир Николас Мареј Батлер изјавио: „Пажљиво бирам своје речи када кажем да је, по мом мишљењу, ограничена одговорност највеће откриће модерног доба, чак су и парна машина и струја мање важни од ње, а без ње би били сведени на релативну немоћ“.¹³

Ограничена одговорност „штити“ чланове од повериоца друштва. Та заштита чланова коју пружа ограничена одговорност представља супротност заштити ентитета (*entity shielding*), коју пружа правни субјективитет привредног друштва. Тако, правна одвојеност штити имовину привредног друштва од повериоца његових чланова, док ограничена одговорност штити имовину чланова од потраживања повериоца друштва.¹⁴ Тако се формира „ограда“ или „корпоративни вео“ привредног друштва у односу на његове повериоце.

11 М. Васиљевић, Т. Јевремовић Петровић, Ј. Лепетић, 62; Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић, *Компанијско право – Право привредних субјеката*, Београд, 2021, 120.

12 Драган Вујисић, „Пробијање правне личности“, *Правна мисао у срцу Шумадије* (уредници Божин Влашковић, Предраг Стојановић), Крагујевац, 2012, 528; Драган Вујисић, „Пробијање правне личности“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске Уније* (уредник Миодраг Мићовић), Крагујевац, 2019, 206.

13 CXLIII Annual Banquet of the Chamber of Commerce of the State of New York, New York, 1911, 47, доступно на адреси: <https://hdl.handle.net/2027/coo.31924093105660>, 27. 3. 2026.

14 R. Kraakman, 9.

Историјски гледано, ограничена одговорност на сцену корпоративног права наступила је не симултано, већ након стицања својства правне личности привредног друштва, и то не као њена нужна последица. Наводи се да начело ограничене одговорности у англосаксонском праву представља исход дуготрајног сукоба политичке и економске борбе,¹⁵ настало са циљем да подстакне економску активност, а не као нужна последица концепта правне личности привредног друштва.¹⁶ С друге стране, у континенталним правним системима институт ограничене одговорности прво је уведен у Француској, Наполеоновим Трговачким закоником¹⁷ са почетка 19. века, и недуго затим се проширио широм Европе.

С тим у вези, једна од примарно истицаних предности ограничене одговорности је подстицање предузетништва које – услед смањеног ризика – доводи до економске ефикасности. Ограничењем ризика чланова на висину њиховог улога, подстиче се шире учешће капитала и мобилизација улагања у привредна друштва,¹⁸ с обзиром на општеприхваћену истину да је одговорност најефикаснија када терети оно лице које може са најмање трошкова да избегне ризик.¹⁹ Будући да чланови знају да не могу изгубити више од онога што су уложили, већи број људи се осећа сигурно да улаже.

Самим тим, привилегија ограничене одговорности заправо је производ модерног доба у коме је право омогућило појединцу – члану друштва да у пословни подухват уложи само део свог богатства.²⁰ Та привилегија је обезбедила члану „приватизацију добити“, доводећи, с друге стране до „социјализације губитака“,²¹ што значи да ризик не погађа власника, већ неког другог – најчешће повериоце, „колико год да то звучи парадоксално“.²²

15 Frederick G. Kempin Jr., „Limited Liability in Historical Perspective“, *American Business Law Association Bulletin*, No. 4/1960, 15.

16 P. Blumberg (1986), 604–605.

17 Француски Трговачки законик из 1807. године (*Code de Commerce*), чл. 33.

18 David Leebron, „Limited Liability, Tort Victims and Creditors“, *Columbia Law Review*, No. 91/1991, 1565–1574, 1584–1608.

19 Татјана Јевремовић Петровић, *Групе привредних друштава*, Београд, 2014, 363; Henry Hansmann, Reinier Kraakman, „Toward Unlimited Shareholder Liability for Corporate Torts“, *Yale Law Journal*, Vol. 100/1990–1991, 1919.

20 William Douglas, Carol Shanks, „Insulation from liability through subsidiary corporations“, *Yale Law Journal*, Vol. 39/1929, 194; Т. Јевремовић Петровић, 361.

21 Tim Drygala, Marco Staake, Stephan Szalai, *Kapitalgesellschaftsrecht: Mit Grundzügen des Konzern- und Umwandlungsrechts*, Berlin–Heidelberg, 2012, 8–9; Према Т. Јевремовић Петровић, 361.

22 H. Hansmann, R. Kraakman (1991), 1919.

Како је са једне стране у теорији присутно указивање на предности начела ограничене одговорности, тако је са друге стране оно подложно бројним критикама. Наиме, ограничење ризика представља погодно тло за злоупотребе у циљу остваривања личних користи појединих чланова, а науштрб интереса и права повериоца,²³ што доводи до извесног моралног хазарда,²⁴ односно до дилеме да ли је, када и у којој мери принцип ограничене одговорности прихватљив. Као његов изузетак, развија се институт пробијања правне личности (*piercing the veil*).

III Пробијање корпоративног вела

Пробијањем правне личности могуће је да се уђе на терен неограничене одговорности чланова привредног друштва, те да се подигне „вео“ који одваја имовину чланова и привредног друштва.²⁵ Стога, пробијање подразумева приступ имовини која припада другом лицу ради измирења обавеза привредног друштва. С обзиром да се тим институтом значајно одступа од принципа ограничене одговорности, његова примена је увек рестриктивна и прожета опрезношћу, јер би у супротном тај институт престао да буде изузетак, негирајући основни принцип.²⁶

Сврха института пробијања правне личности јесте пре свега *ex post* заштита поверилаца од злоупотреба чланова привредног друштва. Као што је већ напоменуто, повериоци носе ризик пословања са друштвом чији чланови ограничено одговарају за његове обавезе. Међутим, уколико је тај ризик последица опортунистичког понашања члана који значајно повећава ризик, онда је циљ права не само да отклони штетне последице – да пружи заштиту повериоцима, већ и да на одговарајући начин санкционише такво недозвољено понашање.²⁷

Тачно порекло института пробијања правне личности чини се изгубљеним у историји,²⁸ али се оно најчешће везује за већ поменути случај *Salomon v. Salomon*. Везивање порекла овог института за случај

23 Марко Радовић, „Пробијање правне личности у компанијском праву Србије“, *Зборник радова: Радни односи, накнада штете и извршење*, 2022, 1–2.

24 Karen Vandekerckhove, *Piercing the Corporate Veil: A Transnational approach*, Doctoraatsproefschrift, Leuven, 2007, 6.

25 М. Васиљевић, Т. Јевремовић Петровић, Ј. Лепетић, 120.

26 Т. Drygala, М. Staake, S. Szalai, 179.

27 Небојша Јовановић, „Пробијање правног субјективитета компаније“, *Правни жи-вои*, бр. 10/1997, 868.

28 Neil A. Helfman, „Establishing Elements for Disregarding Corporate Entity and Piercing Entity's Veil“, *American Jurisprudence Proof of Facts*, No. 114/2010, 7.

у ком је Дом лордова, као последња судска инстанца, одбио пробијање је, како наводи професор Васиљевић, апсурдно.²⁹ Суд је овом одлуком у последњој инстанци потврдио принцип ограничене одговорности, а не поставио основу за изузетак од њега, стога није доследно сматрати ову одлуку за симбол порекла института пробијања правне личности. Штавише, судови су након ове одлуке обично били склонији да поштују принцип ограничене одговорности, и били обазривији приликом употребе института пробијања.³⁰

IV Феномен групе привредних друштава

Савремено међународно пословање све више почива на моделу група привредних друштава, у којима матично друштво повезује и координише велики број зависних компанија широм света. Као пример можемо узети групацију TUI, која обухвата преко 250 привредних друштава у више од 50 држава, са око 60.000 запослених и годишњим прометом од око 23 милијарде евра.³¹

Група друштава је пре свега економски појам, а не правни појам у сфери компанијског права, будући да осликава једну фактичку организацију пословних активности. Иако се појам групе друштава користи као правни термин у домену пореског права, рачуноводственог права и радног права,³² у имовинском смислу она и даље није јединствен субјект.³³

1. Елементи појма групе

Ужа концепција групе привредних друштава подразумева да је група састављена од више привредних друштава која су међусобно повезана хијерархијски путем контроле, примарно власничке контроле. У ширем смислу, група се може односити и на структуре без хијерархије, нпр. када заједничка контрола произилази из породичног власништва или у случајевима значајних, али неконтролишућих међусобних учешћа у комбинацији са заједничким управљањем.³⁴ Ширу концепцију група

29 М. Васиљевић (2020), 34–35.

30 Вид. Alan Dignam, Peter B. Oh, „Disregarding the Salomon Principle, An Empirical Analysis, 1885–2014“, *Oxford Journal of Legal Studies*, No. 16/2019.

31 TUI Group, Annual Report 2024, 175, доступно на адреси: www.tuigroup.com/en/investors/publications/financial-results?filter=fy24-q4, 27. 3. 2026.

32 Robert R. Pennington, *Company Law*, London, 1995, 981–983.

33 М. Васиљевић (2020), 105.

34 Christian A. Witting, *Liability of Corporate Groups and Networks*, Cambridge, United Kingdom, 2018, 3–4.

привредних друштава треба имати на уму, али се у контексту одговорности групе привредних друштава примарно користи ужа концепција групе.³⁵

Група привредних друштава, схваћена у светлу уже концепције, представља економско јединство два или више правно самосталних и повезаних друштава, тако што су подвргнута под јединствену управу путем контроле над једним или више других друштава. Самим тим, појам групе састоји се од више елемената: 1) два или више самосталних друштава, 2) повезана друштва, 3) постојање економског јединства, 4) јединствена управа и 5) контрола.³⁶

а) Правна самосталност друштава у оквиру групе

Најпре, групу чине два или више друштава које право посматра као самосталне ентитете, иако они то фактички нису. Ипак, сама група нема правни субјективитет и, као таква, не може бити носилац права и обавеза. У погледу тога који све субјекти права потпадају под регулативу групе привредних друштава, разликујемо ужи и шири приступ. Ужи приступ усваја домаћи законодавац, јер јасно предвиђа да се повезивати могу искључиво привредна друштва.³⁷ Насупрот томе, шири приступ прихвата немачки законодавац, јер у правилима у којима уређује групе полази од повезивања привредних субјеката, под којима се сматра свако лице које има привредни интерес који га обавезује и којим се руководи приликом поступања.³⁸ Тако се у групи могу наћи и појединци трговци, удружења, задруге, а не само друштва капитала.

б) Повезаност

До повезаности друштава у групи може доћи на више начина, а то су првенствено путем капитал-учешћа и уговором. Разматрање начина повезивања није од претераног значаја за повезаност као елемент појмовног одређивања групе, већ је значајна суштина односа друштава која су повезана у групу и њен квалитет.³⁹ Иако је неки вид повезаности

35 Virginia E. Harper Но, „Theories of Corporate Groups“, *Seton Hall Law Review*, No. 42/2012, 932.

36 М. Васиљевић, Т. Јевремовић Петровић, Ј. Лепетић, 816; Т. Јевремовић Петровић, 71.

37 ЗОПД, чл. 549.

38 Volker Emmerich, Mathias Habersack, *Konzernrecht*, 8. Auflage, München, 2005, 23–24; AktG, чл. 18.

39 Т. Јевремовић Петровић, 75.

између друштава нужан предуслов за постојање групе, само постојање те везе не значи и да ће она нужно довести до формирања групе.

в) Економско јединство

Фактор дистинкције између групе и осталих видова повезаних друштава је елемент економског јединства, који подразумева да су друштва у групи вођена заједничким опредељујућим интересом. Међутим, како је концепт „јединствене економске сврхе“ (*unified economic purpose*) често непрецизан,⁴⁰ најчешће се овај критеријум допуњује и критеријумом јединственог управљања (*integrated enterprise*).⁴¹

и) Јединствена управа

Под јединственом управом подразумева се координисано управљање активности свих друштава као целине.⁴² Закон о привредним друштвима дефинише да контрола постоји када контролно друштво управља контролисаним друштвом,⁴³ што указује да пука контрола није довољна за конституисање групе, већ је неопходно да се контрола реализује.⁴⁴ Сличан приступ присутан је и немачком праву, где се група дефинише као владајуће и једно или више зависних друштава која су под јединственом управом владајућег друштва.⁴⁵

г) Контрола

Најзад, контрола у теорији је истакнута као неухватљив концепт, јер моћ често не може строго да се издвоји или јасно одреди,⁴⁶ те она сама по себи делује као камелеон.⁴⁷ Она се у српском праву дефинише као право или могућност једног лица да самостално или са другима врши контролни утицај путем учешћа у капиталу, уговора

40 Meredith Dearborn, „Enterprise Liability: Reviewing and Revitalizing Liability for Corporate Groups“, *California Law Review*, No. 97/2009, 246–252.

41 Phillip Blumberg, *The Multinational Challenge to Corporation Law: The Search for the New Corporate Personality*, Oxford University Press, New York – Oxford, 1993, 113.

42 *Ibid.*, 60.

43 ЗОПД, чл. 551 ст. 2.

44 Т. Јевремовић Петровић, 77.

45 AktG, чл. 18.

46 Adolf A. Berle, Gardiner C. Means, *The Modern Corporation and Private Property*, London, 1991, 66.

47 David C. Bayne, „The Philosophy of Corporate Control“, *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 112, 1963, 30.

или именована чланова одбора директора, односно надзорног одбора.⁴⁸ У ову дефиницију се укључује како ефективна контрола, тако и потенцијална способност да се оствари контрола. Она подразумева само директну (непосредну) контролу, али не и индиректну (посредну), која постоји када једно лице – контроли члан друштва, не врши контролу директно, већ преко другог лица које само контролише (односно друштво мајка и друштво унука).⁴⁹

Постојање контроле се најчешће везује за својство контролног члана, а то својство одређује се на основу капитал учешћа које даје право или могућност контроле.⁵⁰ Међутим, за постојање групе релевантно је само да ли је једно друштво под контролом другог друштва, а не да ли постоји својство контролног члана.

Порекло контроле може обликовати природу и квалитет односа између друштава у групи. Док формална контрола најчешће произилази из власничких односа, утицај се може остварити и фактичким путем, најчешће путем појединих уговора који *de facto* могу створити однос зависности. Међутим, сматра се да је способан да врши контролу само онај ко има могућност њеног вршења преко власништва,⁵¹ будући да власнички однос представља трајан, стабилан и јасан основ остваривања контроле, тако да се случајеви фактичке контроле не сматрају важним за компанијско право.⁵²

2. Ограничена одговорност у групи привредних друштава

Ставови у теорији о оправданости ограничене одговорности у оквиру група нису једнообразни. С једне стране, професор Хаден истиче да би укидање ограничене одговорности могло обесхрабрити велике групе да улазе у ризичне, али друштвено вредне подухвате, што је, по његовом мишљењу, један од разлога због којих су немачки и европски законодавци одустали од увођења апсолутне одговорности холдинг друштава.⁵³

48 М. Васиљевић, Т. Јевремовић Петровић, Ј. Лепетић, 821.

49 Marc Levy, „Control in Pyramid Structures“, *Corporate Governance: An International Review*, No. 1/2009, 77.

50 У српском праву важи необорива претпоставка постојања својства контролног члана која се везује за већинско учешће у основном капиталу, али постојање те претпоставке не искључује могућност да се својство контролног члана стекне и са мањим учешћем; ЗОПД, чл. 64 ст. 5.

51 Nina Mendelson, „A Control-Based Approach to Shareholder Liability for Corporate Torts“, *Columbia Law Review*, Vol. 102, No. 5/2002, 1274.

52 Т. Јевремовић Петровић, 88.

53 Tom Hadden, „Inside Corporate Groups“, *International Journal of the Sociology of Law*, No. 12/1984, 281.

Насупрот томе, Халперн, Требилкок и Тернбул аргументују да би неограничена одговорност представљала ефикаснији модел за зависна и друга контролисана друштва.⁵⁴ Допунски, Истербрук и Фишел сматрају да ови фактори објашњавају већу склоност судова да пробију правну личност у односима матичног и зависног друштва него у ситуацијама индивидуалних контролних чланова, наглашавајући специфичности групе као јединственог економског субјекта.⁵⁵

Свакако, у недостатку *lex specialis* прописа, групе уживају исте погодности ограничене одговорности као и неповезана привредна друштва. Када се начело ограничене одговорности примени на групе привредних друштава, оно штити не само чланове сваког појединачног друштва (*ultimate investors*), већ и свако појединачно, правно самостално друштво у оквиру групе.⁵⁶ На тај начин, свако друштво је заштићено од одговорности за обавезе других „делова“ групе, те се, са становишта примене начела ограничене одговорности, у суштини и не прави разлика између самосталног друштва и друштва које је део групе.

Тако се у теорији истиче да је проблем моралног хазарда већи у групама, јер групе могу организовати своје послове тако да зависно друштво са малом имовином обавља несразмерно ризичне послове, док се основна имовина концентрише у контролном друштву.⁵⁷ У том контексту, истиче се да је институт ограничене одговорности проширен изван свог првобитног циља и сада омогућава групи да оствари заштиту матичног друштва од одговорности за обавезе бројних зависних друштава,⁵⁸ док аргументи који стоје на страни ограничене одговорности губе на тежини у оваквим односима.⁵⁹ Тако, постојање групе може довести до фактичке негације субјективитета друштава у групи и тиме злоупотребе принципа ограничене одговорности матичног друштва, чиме оправданост постојања овог принципа може да престане да постоји,⁶⁰ те се сматра да

54 Paul Halpern, Michael Trebilcock, Stuart Turnbull, „An Economic Analysis of Limited Liability in Corporation Law“, *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 30, No. 2/1980, 148, 150.

55 Frank H. Easterbrook Daniel R. Fischel, „Limited Liability and the Corporation“, *University of Chicago Law Review*, Vol. 52, No. 1/1985, 110–111.

56 P. Blumberg (1986), 575.

57 Martin Petrin, Barnali Choudhury, „Group Company Liability“, *European Business Organization Law Review*, No. 19/2018, 781.

58 P. Blumberg (1986), 575.

59 Robert B. Thompson, „Unpacking Limited Liability: Direct and Vicarious Liability of Corporate Participants for Torts of the Enterprise“, *Vanderbilt Law Review*, No. 1/1994, 40; Т. Јевремовић Петровић, 458–469.

60 М. Васиљевић (2020), 103.

је примена принципа ограничене одговорности на групе заправо последица историјске грешке.⁶¹

Примена принципа ограничене одговорности на корпоративне групе развила се стицајем околности и без довољног промишљања, иако то правило изворно није било замишљено нити намењено таквим структурним односима.⁶² Циљ ограничене одговорности јесте заштита инвеститора, али њеном применом на групе ствара се вишеструки слој заштите који је правно неоправдан и у пракси доводи до изигравања самог начела ограничене одговорности.

Као традиционални вид реакције на такве злоупотребе судови ради утврђивања одговорности користе институт пробијања правне личности, који је описан и као „једини значајни доктринарни уступак“⁶³ у односу на уобичајено функционисање правила о одвојеној правној личности и ограниченој одговорности.

V Пробијање у односу на групе привредних друштава

Херберт Видеман истакао је да је све другачије у групи привредних друштава,⁶⁴ па је тако и примена института пробијања правне личности посматрана у другачијем светлу. Пошто код групе није реч о једном субјекту и о једној имовини, већ о више субјеката чији је статус одређен зависношћу, постојање групе производи одређене последице и на плану института пробијања правне личности.⁶⁵

У случају чистог пробијања правне личности, тужилац може да приступи личној имовини члана привредног друштва као физичког лица,⁶⁶ док у случају групе, суд одлучује да ли ће проширити обавезу са зависног на матично друштво.

Наиме, ако би у контексту групе начело ограничене одговорности било апсолутно, матично друштво би могло да формира зависно са минималним капиталом за потребе ризичних пословних подухвата. Ако подухват буде неуспешан, зависно друштво оде у стечај, а матично оснива ново зависно друштво за обављање истих активности, што омогућава свесну сегментацију ризика.⁶⁷ Ова асиметрија између користи

61 P. Blumberg (1986), 605.

62 Т. Јевремовић Петровић, 367.

63 Peter Muchlinski, „Limited Liability in Multinational Enterprises: A Case for Reform?“, *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 34, No. 5/2010, 914, 919.

64 Herbert Wiedemann, *Die Unternehmensgruppe im Privatrecht*, München, 1988, 9.

65 М. Васиљевић (2020), 103.

66 Peter B. Oh, „Veil Piercing Unbound“, *Boston University Law Review*, Vol. 93, 2013, 102.

67 T. Drygala, M. Staake, S. Szalai, 619.

и трошкова, стварала би подстицаје за обављање друштвено прекомерне количине ризичних активности⁶⁸. Институт пробијања у овом случају има задатак да отклони поремећену расподелу ризика која иначе постоји у групама.⁶⁹

Пробијање се у групи привредних друштава најчешће врши редовно, као заснивање одговорности матичног друштва за обавезе зависног друштва. Међутим, у теорији се сматра могућим и обрнуто (инверзно) пробијање, где се заснива одговорност зависног друштва за обавезе матичног друштва.⁷⁰ Такође, постоје предлози да се правила о пробијању примене и у односу на хоризонтално повезана друштва (друштва сестре).⁷¹

С обзиром на огромну финансијску моћ многих мултинационалних матичних компанија, захтеви за игнорисање правне одвојености зависног друштва нуде знатне могуће добитке за повериоце. Међутим, управо зато што су улози високи, судови су изузетно опрезни, што представља један од разлога зашто се пробијање правне личности назива и најспоријим питањем у компанијском праву.⁷²

1. Теоријска схватања пробијања правне личности у односу на групе

Иако у теорији постоје аргументи који доводе у питање оправданост института пробијања и наговарају његово напуштање,⁷³ правна наука и пракса су у настојању да оправдају примену института пробијања правне личности развиле више концептуалних приступа који настоје да објасне и систематизују околности под којима је овај изузетни механизам дозвољен. Ипак, национални судови их примењују често на недовољно јасан, фрагментован и недоследан начин. У наставку се даје преглед најзначајнијих и најчешће примењиваних теоријских модела пробијања у односу на групе.

68 Frank H. Easterbrook, Daniel R. Fischel, *The Economic Structure of Corporate Law*, Harvard University Press, 1991, 56.

69 Karl Hofstetter, „Parent Responsibility for Subsidiary Corporations: Evaluating European Trends“, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 39, No. 3/1990, 577.

70 K. Vandekerckhove, 15; T. Јевремовић Петровић, 414.

71 Jonathan Landers, „A Unified Approach to Parent, Subsidiary, and Affiliate Questions in Bankruptcy“, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 42 No. 4/1975, 628.

72 Robert B. Thompson, „Piercing the Veil Within Corporate Groups: Corporate Shareholders as Mere Investors“, *Connecticut Journal of International Law*, No. 13/1999, 383.

73 Stephen M. Bainbridge, *Abolishing Veil Piercing*, Harvard Law School, 2000, 36–57.

а) *Alter ego* теорија и теорија инструменџа

У САД-у се развила *alter ego* доктрина, која се користи као синоним за пробијање правне личности,⁷⁴ чија је сврха да се избегне неправичност која настаје када једно друштво користи друго као штити од одговорности.⁷⁵ У складу са овом теоријом, тужилац настоји да покаже да су зависно и матично друштво толико повезани да би тужилац требало да има могућност да тужи једно друштво за радње друго, јер је друштво фактички *alter ego* или пуки инструмент контролишућег субјекта,⁷⁶ што доводи до мешања имовине и непоштовања корпоративних формалности.

Alter ego доктрина се ређе примењује код пробијања у односу на групе, где је прихваћена инструментална доктрина. Она полази од тога да зависно друштво често делује под контролом матичног, без стварне самосталности,⁷⁷ као да зависно друштво нема посебну правну личност.⁷⁸ Теорија инструмента почива на *Powell* тесту⁷⁹, који наглашава постојање значајног степена контроле матичног над зависним друштвом, тако да не остане простора за дискрецију зависног друштва.⁸⁰ Суд је у једном случају то сажето изразио констатацијом да је „кључ у контроли“.⁸¹

б) Теорија фикције

Надаље, у француској и белгијској теорији присутна је теорија фикције, базирана на Савињијевом схватању правног лица.⁸² Према теорији фикције, правно лице је вештачки конструисан субјект коме

74 Robert B. Thompson, „Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study“, *Cornell Law Review*, Vol. 76, No. 5/1991, 1063.

75 *Ziese & Sons Excavating, Inc. v. Boyer Constr. Corp.*, 45A03–1104-PL-180, 7.

76 Karen L. Hart, Anneke Cronje, „Leggo My Alter Ego! What You Need to Know About Piercing the Corporate Veil“, *Paper presented at NACM Credit Congress*, Orlando, Florida, 2014, 14.

77 Andrew Muscat, *The Liability of the Holding Company for the Debts of its Insolvent Subsidiaries*, New York, 1996, 260.

78 P. Blumberg (1993), 84.

79 Frederick J. Powell, *Parent and Subsidiary Corporations: liability of a parent corporation for the obligations of its subsidiary*, Chicago, 1931, 8–9.

80 William Rands, „Domination of a Subsidiary by a Parent“, *Indiana Law Review*, Vol. 32/1999, 436–437.

81 *Am. Protein Corp. v. AB Volvo*, 844 F.2d 56, 60.

82 Friedrich Carl von Savigny, *System des heutigen römischen Rechts. Translated by William Holloway*, J. Higginbotham, Vol. 1, 1867, 272–274.

држава фиктивно признаје правну способност, те је пробијање оправдано када је друштво основано са циљем прикривања активности члана, тако да ниједан од чланова не поседује *affectio societatis*.⁸³ У таквим околностима привредно друштво сматра се привидним субјектом права, а субјективитет члана и друштва је јединствен, те је таква и одговорност.⁸⁴

в) *Agency* теорија

У енглеској теорији развила се *agency* теорија, према којој се сматра да је привредно друштво приликом злоупотребе правног субјективитета „чиста фасада“ и да је она тада овлашћени агент (заступник) својих чланова, те као и приликом сваког заступања за обавезе које се тако предузму одговара заступник, а не агент, који и не ради у своје име.⁸⁵

и) *Теорија економској јединствива*

Agency теорија је критикована као непримењива у контексту групе привредних друштава, те се у тим случајевима развила теорија јединственог економског субјекта, према којој судови могу да занемаре посебан правни субјективитет чланова групе у циљу њиховог третмана као јединственог субјекта (*single economic unity*).⁸⁶ Међутим, енглески судови су ретко спровели пробијање по основу ове доктрине, јер су сматрали да је то недовољан основ за пробијање и захтевали и наступање додатних околности.⁸⁷

г) *Злоупотреба правне личности*

Шире посматрано, као својеврстан општи услов за пробијање правне личности, национални судови исказују релативно уједначен критеријум, а то је злоупотреба правне личности и начела ограничене

83 Пресуда Касационог суда Француске, привредног одељења (*Cour de cassation, Chambre commerciale*) од 22. јуна 1999. године, бр. 98–13.611; Према Siel Demeyere, „Liability of a Mother Company for Its Subsidiary in French, Belgian and English Law“, *European Review of Private Law*, No. 3/2015, 399.

84 М. Васиљевић, 179.

85 Одлука Апелационог суда Енглеске и Велса у предмету *Commissioner of Inland Revenue v. Sansom* из 1921. године, 2 К. В. 492; Према М. Васиљевић, 194.

86 Одлука Апелационог суда Енглеске и Велса у предмету *D.H.N. Food Distributors Ltd v. Tower Hamlets London Borough Council* из 1976. године, 1 W.L.R., 852.

87 Paul Davies, *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*, 8. Edition, London, 2008, 203.

одговорности.⁸⁸ Ово је видљива идеја како у англосаксонским, тако и у континенталним системима.

У Уједињеном Краљевству, лорд Сампшн је у случају *Prest v. Petrodel Resources Ltd*, навео да је признање ограниченог овлашћења за пробијање корпоративног вела у пажљиво дефинисаним околностима неопходно како право не би било онемогућено у суочавању за злоупотребом.⁸⁹ Према његовом мишљењу, разматрања присутна у случајевима енглеске праксе рефлектују шири принцип да се корпоративни вео може пробити само ради спречавања злоупотребе правног субјективитета.

Сличан приступ налази се и у пресуди Врховног суда Луизијане *Glazer v. Commission on Ethics for Public Employees*, у којој је наведено да суд може да пробије корпоративни вео када је принцип одвојености правног субјективитета утолико злоупотребљен у вођењу послова да статус привредног друштва као самосталног није сачуван.⁹⁰ Такође, у немачком праву, концепт злоупотребе је јасно изражен кроз одлуку Врховног суда у случају *Trihotel*, као и по принципима раније одлуке *Bremer Vulkan*.⁹¹

Уже посматрано, основ за пробијање правне личности лежи у злоупотреби права,⁹² када се позивање на правну самосталност зависног друштва користи супротно њеном циљу, што је нарочито присутан основ за пробијање у континенталним системима. На темељу те злоупотребе, право дозвољава судско уплитање у послове и имовину чланова друштва, како би се заштитили повериоци на које је несразмерно преваљен ризик. Овај приступ изричито афирмише и наш законодавац.⁹³

88 Cheng-Han Tan, Jianguy Wang, Christian Hofmann, „Piercing the Corporate Veil: Historical, Theoretical & Comparative Perspectives“, *Berkeley Business Law Journal*, Vol. 16, No. 1/2019, 153–157.

89 Одлука Апелационог суда Енглеске и Велса у предмету *Prest v. Petrodel Resources* из 2013. године, 2 WLR 1063, 27.

90 Одлука Врховног суда Луизијане у предмету *Glazer v. Comm'n on Ethics for Pub. Emps.* од 4. априла 1983. године, 82-C-1853.

91 T. Drygala, M. Staake, S. Szalai, 188–189.

92 Peter Nobel, *Transnationales und Europäisches Aktienrecht*, Bern, 2006, 81; Према Т. Јевремовић Петровић, 427.

93 ЗОПД, чл. 18 ст. 1.

VI Упоредноправни преглед

1. Уједињено Краљевство

Када је реч о пробијању правне личности, судови Уједињеног Краљевства често исказују уздржаност. Тим поводом, често се цитира професор Сили, који истиче да су „судови одбили да наруше свети канон ограничене одговорности“,⁹⁴ што осликава доследност заштите начела ограничене одговорности. Надаље, Ченг, описујући историјски развој енглеске доктрине пробијања правне личности, наводи да је она имала бурну и непредвидиву еволуцију (*topsy-turvy career*), а став енглеских судова осцилирао је од ентузијастичног прихватања до отвореног одбијања.⁹⁵

У ретким случајевима у којима је суд био вољан да занемари формалне границе између друштава, пробијање је омогућило матичном друштву или групи као целини да остваре накнаду. У тим ситуацијама, судови су били спремни да препознају економску стварност групе или да примењују критеријуме контроле, али само онда када је резултат ишао у прилог самој групи.

Супротно томе, када би пробијање довело до ширења одговорности матичног друштва према повериоцима зависних друштава, судови доследно инсистирају на строгом поштовању *Salomon* начела. Чак и очигледна економска интегрисаност групе и заједничко управљање не доводе до пробијања правне личности ако нема доказа о злоупотреби у смислу преваре или фасаде. То је јасно изражено и у одлуци у предмету *Bank of Tokyo v. Karoon*,⁹⁶ где је истакнуто да се суд „не бави економијом, већ правом“. У наставку следи анализа судске праксе британских судова.

a) *Smith, Stone and Knight v. Birmingham*

У периоду након одлуке у случају *Salomon v. Salomon*, евидентна је фаза експериментисања, током које су судови испробавали различите приступе овој доктрини. Нарочито је значајан случај *Smith, Stone and Knight v. Birmingham*⁹⁷, који је био први покушај енглеског суда да

94 Monali Pinakin Shah, „‘O Salomon Who Will Bell the Cat’ Need to Revisit Section 143A & 142 of NIA Act“, *Chartered Secretary Journal*, 2025, 130.

95 Thomas Cheng, „The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of the English and the U.S. Corporate Veil Doctrines“, *University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper*, 2011, 5.

96 Одлука Дома лордова у предмету *Bank of Tokyo Ltd v. Karoon* из 1987. године, AC 45 (HL).

97 Одлука Апелационог суда Енглеске и Велса у предмету *Smith, Stone & Knight Ltd v. Birmingham Corporation* од 9. маја 1939. године, 4 All E.R., 116, 121.

успостави критеријуме за пробијање правне личности у групи привредних друштава, који су заправо критеријуми *agensу* теорије. Суд је у том случају утврдио да је матично друштво заправо контролисало пословање зависног друштва, а као резултат тога, матично друштво је имало право на накнаду када је његов посао принудно откупљен.

Иако су критеријуми били свеобухватни, они су у даљим поступцима занемарени, како због става да је претерано судско интервенисање у супротности са *common law* системом, тако и услед специфичне чињеничне грађе самог случаја омогућиле су судијама да разликују своје предмете од овог случаја и не прихвате такав приступ.⁹⁸

в) *DHN Food Distributors*

Случај *DHN Food Distributors Ltd v. Tower Hamlets LBC*⁹⁹ представља редак пример у британском праву у коме је суд прихватио концепт економске целине (*single economic unit*). Апелациони суд је пробио правну личност, третирајући три друштва као једну економску целину, налик партнерству.¹⁰⁰ Судија Шо је тим поводом истакао да ако се свако друштво у групи посматра засебно ниједно не би могло потраживати накнаду штете у случају који јасно то захтева.

Случај је касније често критикован као пример где матично друштво ужива предности ограничене одговорности без прихватања ризика. Матична друштво тако „могу имати и једно и друго“.¹⁰¹ У *Woolfson v. Strathclyde Regional Council*,¹⁰² суд је одбацио концепт економске целине, истичући да пробијање правне личности захтева јасну злоупотребу или фасаду.

б) *Adams v. Cape Industries Plc.*

Најважнији прецедент везан за институт пробијања у контексту групе је случај *Adams v. Cape Industries Plc.*¹⁰³ из 1984. године. Он је показао да енглески судови, чак и када је у питању спречавање неправде,

98 Т. Cheng, 9.

99 Одлука Апелационог суда Енглеске и Велса у предмету *D.H.N. Food Distributors Ltd v. Tower Hamlets London Borough Council* из 1976. године, 1 W.L.R., 852.

100 *Ibid.*, 860.

101 К. Vandekerckhove, 479.

102 Одлука Дома Лордова у предмету *Woolfson v. Strathclyde Regional Council* из 1978. године, SLT 159 (HL).

103 Одлука Апелационог суда у предмету *Adams v. Cape Industries plc* из 1990. године, Ch 433 (CA).

нису вољни да пробију корпоративни вео.¹⁰⁴ По свом значају, овај предмет сматра се панданом са случајем *Salomon v. Salomon*, примењеним на групе привредних друштава.

Предмет се односио на мултинационалну групу привредних друштава, где је контролу вршило матично друштво *Cape Industries Plc*, чије је зависно друштво *Egner Ltd* управљало рудником азбеста у Јужноафричкој Републици, а на америчком тржишту пословало преко зависног предузећа *North American Asbestos Corporation* – *NAAC*. После неколико успешних поступака за накнаду штете, америчко зависно друштво је ликвидирано и основано је ново друштво (*CPC*), формално независно од *Cape Industries Plc*, али које је *de facto* наставило пословање ранијег зависног друштва и радило по налозима друштва *AMC*, зависног друштва *Cape Industries Plc*. Сврха оваквог заобилазног решења састојала се у томе да се унапред минимизује изложеност одговорности по основу потенцијалних будућих захтева за накнаду штете.¹⁰⁵

Суд је у овом случају потврдио да је оснивање друштва последица свесне тежње да се одговорност ограничи, али је то сматрао дозвољеним у постојећем правном поретку. Он је одбацио аргумент да треба пробити правну личност јер су *NAAC* и *CPC* само фасада, те нагласио одвојеност правних личности сваког друштва, чак и када постоји интегрисано пословање у групи. Надаље, „суд нема овлашћење да игнорише начело из *Salomon v. Salomon* само зато што сматра да би било праведно то учинити“.¹⁰⁶

Аутори у овој пресуди пре свега виде потврду принципа самосталности правног субјективитета друштва и ограничене одговорности његових власника као општих начела која се везују за привредна друштва, дефинисаних у пресуди *Salomon v. Salomon*.¹⁰⁷¹⁰⁸

104 Liton Chandra Biswas, Approach of the UK Court in Piercing Corporate Veil, 2011, 7–8, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=2438217>, 27. 3. 2026.

105 Т. Јевремовић Петровић, 419–420.

106 Одлука Апелационог суда у предмету *Adams v. Cape Industries plc* из 1990. године, 544.

107 Alexander Daehnert, „Lifting the corporate veil: English and German perspectives on group liability“, *International Company and Commercial Law Review*, No. 11/2007, 394; P. Blumberg (1993), 68; Т. Јевремовић Петровић, 420.

108 Случај *Prest v. Petrodel Resources Ltd* односи се на групу, али није пример пробијања правне личности у класичном смислу. Суд је разматрао могућност да се имовина друштва користи за измирење личне обавезе акционара према супруги, а не директну одговорност друштва према повериоцима.

2. САД

Иако су амерички судови изнедрили више одлука у случајевима пробијања правне личности, пракса није уједначена. Већина држава препушта судовима одлуку о томе када и зашто ће вео бити подигнут, стварајући неизвесност у погледу примене овог института.¹⁰⁹

Пробијање правне личности је ређе код групе привредних друштава,¹¹⁰ а и када се примени, најчешће је успешно против матичних компанија у случају тесно повезаних група.¹¹¹ У тим случајевима, судови се превасходно користе теоријом инструмента,¹¹² односно тестом (*Powell Test*),¹¹³ о коме је већ било речи. Далеко је мање учестало пробијање у групама на основу доктрине *alter ego*, што се објашњава тиме да је „мешање имовине и непоштовање корпоративних формалности“ ређе присутно у групама.¹¹⁴

Водећи прецедент за пробијање у односу на групу у америчкој пракси је случај *Lowendahl v. Baltimore and Ohio Railroad*¹¹⁵ у којем је суд применио *Powell* тест и утврдио три критеријума: 1) контрола, у виду потпуне доминација, тако да корпоративни субјект у погледу тих трансакција нема своју вољу, ум или постојање уопште; 2) контрола мора бити коришћена од стране туженог за извршење преваре, да представља повреду законске или друге прописане дужности или да је непоштен и неправедан акт који повређује тужиочева законска права; 3) контрола и повреда дужности мора непосредно изазвати губитак тужиоца.¹¹⁶

Квалитет контроле који се захтева у америчкој пракси представља специфичност у односу на друге системе. Контрола мора да буде интензивна, без могућности дискреционог поступања,¹¹⁷ што илуструје случај *In re Acushnet River*¹¹⁸ где је суд закључио да иако је матично друштво

109 R. Thompson (1991) 1036.

110 *Ibid.*, 1097.

111 P. Oh, 89–90.

112 John H. Matheson, „The Modern Law of Corporate Groups: An Empirical Study of Piercing the Corporate Veil in the Parent-Subsidiary Context“, *North Carolina Law Review*, Vol. 87, 2009, 1153.

113 Frederick J. Powell, *Parent and Subsidiary Corporations: liability of a parent corporation for the obligations of its subsidiary*, Chicago, 1931, 6.

114 J. Matheson, 1114–1115.

115 Одлука Апелационог одељења Врховног суда државе Њујорк *Lowendahl v. Balt. & Ohio R.R. Co.* из 1936. године, 247 A.D. 144, 287 N.Y.S. 62, потврђена од стране Врховног суда Њујорка 1937. године, 272 N.Y. 360, 6 N.E.2d 56.

116 М. Васиљевић, 118.

117 W. Rands, 433–440.

118 Одлука Федералног окружног суда у Масачусетсу *In re Acushnet River & New Bedford Harbor Proceedings re Alleged PCB Pollution* из 1989. године, 716 F. Supp. 676.

вршило значајан надзор, зависно друштво је задржало суштинску самосталност, па праг „претеране“ контроле није достигнут.¹¹⁹

Осим проблема одређивања контроле, у америчкој пракси јавља се и проблем нормативне неодређености. Наиме, судови су изабрали да се ослоне на накнадно суђење засновано на општим начелима, уместо на прецизним правним стандардима.¹²⁰ Као последица, пробијање се спроводи разматрањем мноштва независних и немерљивих фактора,¹²¹ који су углавном нејасни. Као што је већ напоменуто, то доводи до извесне правне несигурности у погледу примене овог института.

3. Немачка

За разлику од других правних система, немачко право нуди обимна писана правила која се односе на групе привредних друштава. Законом о акционарским друштвима укључена су правила којима се регулишу групе привредних друштава – који је у то време представљао правни подухват без преседана. Правила о групама важе за акционарска друштва, јер је у то време постојала потреба за регулисањем група у тој правној форми, али их судови у пракси *mutatis mutandis* примењују и на друштва са ограниченом одговорношћу.

Немачка правила о концерну требала су да послуже као модел за европску Директиву групе друштава, али друге државе чланице Европске уније нису прихватиле овај концепт регулативе, сматрајући га пререгулисаним и практично тешко спроводивим.¹²²

Према законској дефиницији, група привредних друштава (*Konzern*) дефинисана је кроз постојање јединствене управе од стране контролишућег друштва.¹²³ Право групи привредних друштава (*Konzernrecht*) разликује три врсте концерна: фактички (*Faktischer, de facto Konzern*), уговорни (*Vertragskonzern*) и концерн интеграција (*Eingliederung*).

Концерн интеграција¹²⁴ представља најјачи облик повезивања у групу¹²⁵ где контролно друштво има преко 95% капитал учешћа у кон-

119 У најскоријем случају Врховног суда у вези са обрнутим пробијањем, *Dewberry Group, Inc. v. Dewberry Engineers Inc* суд је утврдио да зависна друштва не могу бити одговорна за штету насталу услед повреде жига, јер нису странке у спору, чиме пракса остаје у *status quo*.

120 R. Thompson (1991), 1043.

121 P. Oh, 104.

122 М. Васиљевић (2020), 123, 125.

123 AktG, чл. 18.

124 *Ibid.*, чл. 319–321.

125 T. Drygala, M. Staake, S. Szalai, 698.

тролисаном друштву, те зависно друштво постаје „органиски део“ матичног. Ова врста концерна је у пракси веома ретка, јер ко жели тако тесну повезаност, најчешће ће оптирати за неку врсту статусних промена.¹²⁶

Уговорни концерн¹²⁷ настаје уговором о контроли и управљању, при чему контролно друштво има обавезу да компензује све губитке контролисаног друштва. Та одговорност је императивно уређена и директна. Број уговорних концерна у пракси је јако мали, из разлога ширег обима одговорности од фактичког концерна.¹²⁸ Принцип иза овог режима одговорности унутар концерна је: „ко контролише, тај одговара“.

Фактички концерн¹²⁹ представља најслабији облик повезивања у групу, а назива се фактички јер се не заснива на уговору о контроли, већ на капитал учешћу. Немачко право у погледу фактичког концерна установљава ланац претпоставки: већинско учешће доводи до претпоставке контроле, а контрола доводи до претпоставке формирања групе.¹³⁰ Матично друштво тада одговара за обавезе зависног друштва само када својом појединачном интервенцијом у пословање нанесе штету независним пословним интересима друштва,¹³¹ што се одређује у сваком конкретном случају. Сходно томе, обим одговорности у фактичким концертима је знатно сужен у односу на уговорне.

Једним потезом Савезног врховног суда Немачке у случају *Autokran*¹³², отклоњен је читав низ законских недостатака развијањем доктрине квалификованог фактичког концерна (*qualifizierter faktischer Konzern*). Њу одликује постојање „трајног и свеобухватног“ учешћа матичног друштва у пословању зависним, које када се утврди, настаје претпоставка да матично друштво није показало довољно обзира према самосталним пословним интересима и аутономији зависног друштва.¹³³ Тиме је омогућено повериоцима зависног друштва да поднесу захтев директно матичном друштву, а терет доказивања пребачен је на матично друштво.

126 *Ibid.*

127 AktG, чл. 302–303.

128 Rene Reich-Graffe, „Changing Paradigms: The Liability of Corporate Groups in Germany“, *Connecticut Law Review*, Vol. 37, 2005, 790–791.

129 AktG, чл. 311–318.

130 T. Drygala, M. Staake, S. Szalai, 637.

131 AktG, чл. 311, чл. 317.

132 Одлука Савезног врховног суда Немачке у предмету *Autokran* од 16. септембра 1985. године, II ZR 275/84, NJW 1986, 188 (191).

133 Carsten Altig, „Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View“, *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, No. 4/1994, 243.

Једино се у овом случају може говорити о пробијању правне личности у групи, јер се тако заснива одговорност матичног друштва директно.

Једним потезом суда иста доктрина је и напуштена у предмету *Bremer Vulkan*.¹³⁴ Суд је овде прихватио доктрину одговорности за уништење постојања друштва (*Existenzvernichtungshaftung*),¹³⁵ иако је овај случај на први поглед имао све елементе који би указивали на примену доктрине квалификованог фактичког концерна. ВGH је закључио да се у таквој ситуацији не може аутоматски установити одговорност односу матично–зависно¹³⁶ (као у доктрини фактичког концерна), већ на општем принципу деликтне одговорности.¹³⁷ Када је одговорност одређена као деликтна, повериоци зависног друштва не могу директно да захтевају од матичног да им се намири потраживање, те овде и није реч о институту пробијања.

Недуго затим, суд је свој став изменио у случају *Trihotel*.¹³⁸ Суд је потврдио да матично друштво може бити одговорно за обавезе зависног у случају неправилног поступања са имовином зависног друштва. Међутим, суд је утврдио строже услове за ову одговорности, афирмишући да је пробијање правне личности *ultima ratio*. Он је изричито противречио својим претходним одлукама које су успостављале пробијање на основу деликтне одговорности, и оптирао за злоупотребу правне личности као изузетак од принципа ограничене одговорности.¹³⁹ Као последица тога, матично друштво било је директно одговорно за обавезе зависног.¹⁴⁰ Међутим, матично друштво и даље може бити одговорно по основу доктрине уништавајућег мешања, успостављене у случају *Bremer Vulkan*, тако да мешање у имовину зависног друштва доводи до деликтне одговорности када узрокује или погорша презадужење стање друштва. Ризик штете тада пада на матично друштво, а не на повериоце, јер су њихови губици искључиво рефлексне природе.¹⁴¹¹⁴²

134 Одлука Савезног врховног суда Немачке у предмету *Bremer Vulkan* од 17. септембра 2001. године, II ZR 178/99, NJW 2001, 3622.

135 Frank Wooldridge, „German law governing private companies in a group“, *Amicus Curiae*, No. 81/2010, 21.

136 Peer Zumbansen, „Liability Within Corporate Groups (Bremer Vulkan) – Federal Court of Justice Attempts the Overhaul“, *German Law Journal*, No. 3/2002.

137 Charles Zhen Qu, Björn Ahl, „Lowering the Corporate Veil in Germany: a case note on ВGH 16 July 2007 (Trihotel)“, *Oxford U Comparative L Forum* 1, 2008.

138 Одлука Савезног Врховног суда Немачке у предмету *Trihotel* од 16. јула 2007. године, II ZR 3/04, NJW 2007, 2689.

139 *Ibid.*, 22.

140 *Ibid.*, 17.

141 *Ibid.*, 19, 24; C. Tan, J. Wang, C. Hofmann, 177.

142 Суд је ове принципе потврдио у одлуци у каснијем случају *GAMMA*, где је наглашено да матично друштво не може да злоупотребљава зависно као тзв. *Cinder-*

Када је одговорност одређена као деликтна, повериоци зависног друштва не могу директно да захтевају од матичног да им се намири потраживање, јер основни принцип ограничене одговорности није директно суспендован у корист повериоца, те ту и није реч о пробијању правне личности.

4. Србија

Српски законодавац уређује пробијање правне личности дефинисањем општег услова злоупотребе, и надаље *exempli causa*, неисцрпним навођењем потенцијалних појавних облика који упућују на постојање злоупотребе.¹⁴³ Пробијање правне личности засновано је на грађанскоправном начелу забране злоупотребе права.¹⁴⁴ У наставку следи анализа појавних облика злоупотребе правне личности.

У контексту групе, српски законодавац је трансплантирао решење немачког права, којим познаје како фактички,¹⁴⁵ тако и уговорни концерн.¹⁴⁶ Као што је већ речено, регулатива немачког законодавца ретко је примењива у пракси, с обзиром на степен правне сигурности на којем овај систем инсистира, те је необјашњиво зашто је наш законодавац прихватио ово решење.¹⁴⁷

У случају формирања уговорног концерна, закључењем уговора о контроли и управљању, контролно друштво може да даје зависном обавезујућа упутства о начину вођења послова руководећи се интересима групе.¹⁴⁸ Такође, дефинисана је и одговорност контролног друштва као контролног члана за штету насталу контролисаном друштву по основу спровођења ових упутстава,¹⁴⁹ што се квалификује као пробијање правне личности интерног типа.¹⁵⁰

Таква интерна одговорност није пробијање правне личности у правом смислу те речи, јер се не успоставља директан правни однос матично друштво – поверилац зависног друштва. На основу ње, зависно друштво може да захтева од матичног накнаду проузроковане штете

ella sotranu, тако што би користило његов статус и имовину на штету повериоца.

143 ЗОПД, чл. 18.

144 Мирко Васиљевић, *Коментар Закона о иривредним друштвима*, Београд, 2023, 84–85.

145 ЗОПД, чл. 551.

146 ЗОПД, чл. 554–556.

147 М. Васиљевић (2020), 125.

148 ЗОПД, чл. 557.

149 *Ibid.*, чл. 560.

150 М. Васиљевић (2020), 126.

настале услед спровођења обавезујућих упутстава. Ово, међутим, не искључује право поверилаца зависног друштва да, у складу са општим правилима пробијања, директно истакну захтев матичном друштву. Та могућност и даље постоји, али може бити значајно умањена ако зависно друштво не захтева накнаду од матичног друштва, јер постоји могућност да зависно друштво постане инсолвентно.¹⁵¹

Иако је пробијање правне личности већ деценијама део српског правног система, овај институт се у пракси ретко примењује,¹⁵² а у контексту група привредних друштава готово да нема примера примене. До тако ретке примене института пробијања у судској пракси долази услед више системских и практичних разлога. Пре свега, ова установа представља изузетак од основног начела ограничене одговорности, па судови, ради очувања правне сигурности, приступају њеној примени са израженим опрезом, као и упоредноправно. Додатни проблем представља недовољно разрађен законски оквир, који оставља широк простор за судско тумачење, али и висок доказни стандард који тужиоци ретко успевају да испуне, нарочито у погледу доказивања злоупотребе и узрочне везе између радњи злоупотребе и настале штете. У пракси су честе и процесне грешке странака, попут погрешног одређивања пасивне легитимације, што додатно отежава усвајање тужбених захтева.¹⁵³

VII Закључак

Иако је теоријски могуће, и упоредноправно постоји, домаћа пракса стоји чврсто на становишту да се између матичног друштва и поверилаца зависног друштва не може успоставити директан и непосредан однос.¹⁵⁴ Тако, једини изузетак од правила одвојене правне личности друштава у групи постоји у случају примене института пробијања правне личности.

Несумњиво је да институт пробијања правне личности у групи представља недовољно развијену и у извесној мери дисфункционалну праксу. Строга формалистичка интерпретација правила о одвојености правног субјективитета и ограничена одговорности довела је до тога да пробијање правне личности у групама друштава остане ретка и недовољно разрађена категорија, описивана као најспорније питање у компанијском праву. Ипак, економска стварност група показује да

151 М. Васиљевић (2020) 126–127.

152 Александра С. Секулић, „Пробијање правне личности из угла судске праксе“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2023, 1265.

153 *Ibid.*, 1265–1267.

154 Решење Врховног суда Србије, Рев. 2999/2005 од 25. децембра 2005. године.

је одржавање потпуне формалне изолованости матичног од зависног друштва понекад у супротности са стварним односима контроле и управљања.

Управо је због тога у теорији истицано да је неопходно да се судска пракса постепено развија ка суптилнијем, материјалноправном приступу, оном који узима у обзир сврху и циљеве права која се примењује.¹⁵⁵ Овакав приступ омогућио би суду да реалније сагледа економску стварност корпоративне групе и да одлучи да ли је пробијање правне личности заиста нужно да би се остварила сврха права које се примењује. Иако формални критеријуми који указују на злоупотребу правне личности имају неспоран теоријски значај, у пракси ретко доводе до исхода који заиста одражава структуру група и стварне односе између њихових ентитета.

Упркос теоријским основама и потреби да се економска стварност група друштва адекватније одрази у судској пракси, пробијање правне личности остаје недовољно развијени раритет. Тако и даље остаје отворено питање да ли ће пракса направити корак ка суптилнијем, материјалноправном приступу који би боље одговорио природи група привредних друштава.

Коришћена литература

- Alting Carsten, „Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View“, *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, No. 4/1994.
- Bainbridge Stephen M., *Abolishing Veil Piercing*, Cambridge, Massachusetts, 2000.
- Bayne David, „The Philosophy of Corporate Control“, *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 112, 1963.
- Berle Adolf, Means Gardiner, *The Modern Corporation and Private Property*, London, 1991.
- Biswas Liton Chandra, „Approach of the UK Court in Piercing Corporate Veil“, 2011, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=2438217>, 27. 3. 2026.
- Blumberg Phillip, „Limited Liability and Corporate Groups“, *The Journal of Corporate Law*, Vol. 11/1985–1986.
- Blumberg Phillip, *The Multinational Challenge to Corporation Law: The Search for the New Corporate Personality*, New York – Oxford, 1993.

155 Kurt A. Strasser, „Piercing the Veil in Corporate Groups“, *Connecticut Law Review*, Vol. 32, 2005, 637.

- Brnabić Ratko, *Proboj pravne osobnosti i odgovornost za obveze*, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2010.
- Vandekerckhove Karen, *Piercing the Corporate Veil: A Transnational Approach*, Leuven, 2007.
- Васиљевић Мирко, Јевремовић Петровић Татјана, Лепетић Јелена, *Компанијско право – Право привредних друштва*, Београд, 2023. (Vasiljević Mirko, Jevremović Petrović Tatjana, Lepetić Jelena, *Kompanijsko pravo – Pravo privrednih društava*, Beograd, 2023)
- Васиљевић Мирко, *Пробијање правне личности у компанијском праву – члан компаније vs. поверилац компаније*, Београд, 2020. (Vasiljević Mirko, *Probijanje pravne ličnosti u kompanijskom pravu – član kompanije vs. poverilac kompanije*, Beograd, 2020)
- Васиљевић Мирко, *Коментар Закона о привредним друштвима*, Београд, 2023. (Vasiljević Mirko, *Komentar Zakona o privrednim društvima*, 2023)
- Wiedemann Herbert, *Die Unternehmensgruppe im Privatrecht*, München, 1988.
- Witting Christian, *Liability of Corporate Groups and Networks*, Cambridge, 2018.
- Wooldridge Frank, „German law governing private companies in a group“, *Amicus Curiae*, No. 81/2010.
- Вујисић Драган, „Пробијање правне личности“, *Правна мисао у срцу Шумадије* (уредници Божин Влашковић, Предраг Стојановић), Крагујевац, 2012. (Vujsić Dragan, „Probijanje pravne ličnosti“, *Pravna misao u srcu Šumadije* (urednici Božin Vlašković, Predrag Stojanović), Kragujevac, 2012)
- Вујисић Драган, „Пробијање правне личности“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске Уније* (уредник Миодраг Мићовић), Крагујевац, 2019. (Vujsić Dragan, „Probijanje pravne ličnosti“, *Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske Unije* (urednik Miodrag Mićović), Kragujevac, 2019)
- Davies Paul, *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*, London, 2008.
- Daehnert Alexander, „Lifting the corporate veil: English and German perspectives on group liability“, *International Company and Commercial Law Review*, No. 11/2007.
- Dahal Rajib, „Salomon v Salomon: Its Impact on Modern Laws on Corporations“, Nepal, 2018, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=3169431>, 27. 3. 2026.

- Dearborn Meredith, „Enterprise Liability: Reviewing and Revitalizing Liability for Corporate Groups“, *California Law Review*, No. 97/2009.
- Demeyere Siel, „Liability of a Mother Company for Its Subsidiary in French, Belgian, and English Law“, *European Review of Private Law*, No. 3/2015.
- Dignam Alan, Oh Peter B., „Disregarding the Salomon Principle, An Empirical Analysis, 1885–2014“, *Oxford Journal of Legal Studies*, No. 16/2019.
- Douglas William, Shanks Carol, „Insulation from liability through subsidiary corporations“, *Yale Law Journal*, Vol. 39/1929.
- Drygala Tim, Staake Marco, Szalai Stephan, *Kapitalgesellschaftsrecht: Mit Grundzügen des Konzern- und Umwandlungsrechts*, Berlin-Heidelberg, 2012.
- Ђорђевић Живомир, Станковић Владан, *Облигационо право*, Београд, 1987. (Ђорђевић Живомир, Станковић Владан, *Obligaciono pravo*, Beograd, 1987)
- Easterbrook Frank, Fischel Daniel, *The Economic Structure of Corporate Law*, Cambridge, Massachusetts, 1991.
- Emmerich Volker, Habersack Mathias, *Konzernrecht*, München, 2005.
- Zumbansen Peer, „Liability Within Corporate Groups (Bremer Vulkan) – Federal Court of Justice Attempts the Overhaul“, *German Law Journal*, No. 3/2002, доступно на адреси: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=124>, 27. 3. 2026.
- Јевремовић Петровић Татјана, *Групе привредних друштва*, Београд, 2014. (Јевремовић Петровић Татјана, *Grupe privrednih društava*, Beograd)
- Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Компанијско право – Право привредних друштва*, Београд, 2021. (Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Kompanijsko pravo – Pravo privrednih društava*, Beograd, 2021)
- Kempin Jr. Frederick G., „Limited Liability in Historical Perspective“, *American Business Law Association Bulletin*, No. 4/1960.
- Kraakman Reinier, Armour John, Davies Paul, Enriques Luca, Hansmann Henry, Hertig Gérard, Hopt Klaus, Kanda Hideki, Pargendler Mariana, Ringe Wolf, Rock Edward, *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, Oxford, 2017.
- Landers Jonathan, „A Unified Approach to Parent, Subsidiary, and Affiliate Questions in Bankruptcy“, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 42, No. 4/1975.

- Leebron David, „Limited Liability, Tort Victims and Creditors“, *Columbia Law Review*, No. 91/1991.
- Levy Marc, „Control in Pyramid Structures“, *Corporate Governance: An International Review*, No. 1/2009.
- Lipton Phillip, „The Mythology of Salomon’s Case and the Law dealing with the Tort Liabilities of Corporate Groups: An Historical Perspective“, *Monash University Law Review*, Vol. 40, No. 2/2015.
- Mendelson Nina, „A Control-Based Approach to Shareholder Liability for Corporate Torts“, *Columbia Law Review*, Vol. 102, No. 5/2002.
- Muscat Andrew, *The Liability of the Holding Company for the Debts of its Insolvent Subsidiaries*, 1996.
- Muchlinski Peter, „Limited Liability in Multinational Enterprises: A Case for Reform?“, *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 34, No. 5/2010.
- Nobel Peter, *Transnationales und Europäisches Aktienrecht*, Bern, 2006.
- Oh Peter B., „Veil Piercing Unbound“, *Boston University Law Review*, Vol. 93, 2013.
- Pinakin Shah Monali, „„O Salomon Who Will Bell the Cat“ Need to Revisit Section 143A & 142 of NIA Act“, *Chartered Secretary Journal*, 2025.
- Powell Frederick, *Parent and Subsidiary Corporations: Liability of a Parent Corporation for the Obligations of its Subsidiary*, Chicago, 1931.
- Радовић Марко, „Пробијање правне личности у компанијском праву Србије“, *Зборник радова: Радни односи, накнада штете и извршење*, 2022. (Radović Marko, „Probijanje pravne ličnosti u kompanijskom pravu Srbije“, *Zbornik radova: Radni odnosi, naknada štete i izvršenje*, 2022)
- Rands William, „Domination of a Subsidiary by a Parent“, *Indiana Law Review*, Vol. 32/1999.
- Секулић Александра С., „Пробијање правне личности из угла судске праксе“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2023. (Sekulić Aleksandra S., „Probijanje pravne ličnosti iz ugla sudske prakse“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 4/2023)
- Strasser Kurt A., „Piercing the Veil in Corporate Groups“, *Connecticut Law Review*, Vol. 32, 2005.
- Thompson Robert B., „Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study“, *Cornell Law Review*, Vol. 76, No. 5/1991.
- Thompson Robert B., „Unpacking Limited Liability: Direct and Vicarious Liability of Corporate Participants for Torts of the Enterprise“, *Vanderbilt Law Review*, No. 1/1994.

- Thompson Robert B., „Piercing the Veil Within Corporate Groups: Corporate Shareholders as Mere Investors“, *Connecticut Journal of International Law*, No. 13/1999.
- Hadden Tom, „Inside Corporate Groups“, *International Journal of the Sociology of Law*, No. 12/1984.
- Halpern Paul, Trebilcock Michael, Turnbull Stuart, „An Economic Analysis of Limited Liability in Corporation Law“, *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 30, No. 2/1980.
- Hansmann Henry, Kraakman Reinier, „The Essential Role of Organizational Law“, *Yale Law Journal*, Vol. 110/2000.
- Hansmann Henry, Kraakman Reinier, „Toward Unlimited Shareholder Liability for Corporate Torts“, *Yale Law Journal*, Vol. 100/1990–1991.
- Harper Ho Virginia E., „Theories of Corporate Groups“, *Seton Hall Law Review*, No. 42/2012.
- Hart Karen L., Cronje Anneke, „Leggo My Alter Ego! What You Need to Know About Piercing the Corporate Veil“, *Paper presented at NACM Credit Congress, Orlando, Florida, 2014*.
- Hofstetter Karl, „Parent Responsibility for Subsidiary Corporations: Evaluating European trends“, *International and Comparative Law Quarterly*, No. 3/1990.
- Cheng Thomas, „The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of the English and the U.S. Corporate Veil Doctrines“, *University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper*, 2011.
- Cheng-Han Tan, Wang Jiangyu, Hofmann Christian, „Piercing the Corporate Veil: Historical, Theoretical & Comparative Perspectives“, *Berkeley Business Law Journal*, Vol. 16, No. 1/2019.
- Qu Charles Zhen, Ahl Björn, „Lowering the Corporate Veil in Germany: a case note on BGH 16 July 2007 (Trihotel)“, *Oxford U Comparative L Forum* 1, 2008.

Teodora TADIĆ

Bachelor student at the University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

PIERCING THE CORPORATE VEIL IN COMPANY GROUPS

Summary

In the contemporary global economic environment, the principal importance of the theory and application of piercing the corporate veil manifests particularly in the context of groups of companies. Many large business endeavors are carried out through groups, where each company constitutes a separate legal entity enjoying limited liability. This may create a problem for parties who enter into legal relations with companies within the group. This paper seeks to provide an answer to the question of what happens when a subsidiary within a group is unable to fulfill its obligations toward creditors. The paper analyses the theoretical foundations of the doctrine, the conditions for its application, and the criteria applied by the courts in practice. The aim of this paper is to provide a comprehensive insight into the role of piercing the corporate veil in corporate groups, emphasizing its limited but significant application in establishing the liability of parent companies.

Key words: *Piercing the corporate veil. – Corporate groups. – Abuse of legal personality. – Comparative legal analysis.*

Датум пријема рада: 28. 3. 2026.

Датум прихватања рада: 29. 4. 2026.